

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
2009

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΘΕΜΑ Α1

A.1.1 Να αντιστοιχίσετε τους πολιτικούς άνδρες (Στήλη Α) με την πολιτική τους θέση (Στήλη Β). Στη Στήλη Β περισεύουν 2 θέσεις.

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Ι. Κωλέπτης	α. Υποστήριζε ένα κράτος κοινωνικής αλληλεγγύης.
2. Χ. Τρικούπης	β. Επιζητούσε την κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής.
3. Θ. Δηλιγιάννης	γ. Έβλεπε στο πρόσωπο του βασιλιά το σύμβολο της εθνικής ενότητας.
4. Ε. Βενιζέλος	δ. Εξέφραζε με την πολιτική του δράση τα αιτήματα της "νέας γενιάς".
5. Δ. Ράλλης	ε. Επέβαλε ένα είδος κοινοβουλευτικής δικτατορίας.
	στ. Επιδίωκε τον εκσυγχρονισμό με κάθε κόστος.
	ζ. Κατοχύρωσε συνταγματικά τη μονιμότητα των δικαστικών και των δημοσίων υπαλλήλων.

Μονάδες 10

A.1.2 Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- α. Φεντερασιόν
- β. πεδινοί
- γ. Εθνικό Κόμμα (Κ. Μαυρομιχάλη).

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Α2

A.2.1 Ποιες ήταν οι αντιδράσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης και των Μεγάλων Δυνάμεων στο κίνημα του Θερίσου, πριν οργανωθεί στο Θέρισσο η "Προσωρινή Κυβέρνησις της Κρήτης";

Μονάδες 15

A.2.2 Πώς διοικήθηκε η Τραπεζούντα κατά την περίοδο 1916-1918;

Μονάδες 10

ΟΜΑΔΑ Β΄

ΘΕΜΑ Β1

Συνδυάζοντας τις ιστορικές γνώσεις σας και τις πληροφορίες των παραθεμάτων που σας δίνονται, να αναφερθείτε στα οφέλη της Ελλάδας από τους Βαλκανικούς πολέμους, αλλά και στα προβλήματα που προέκυψαν από την ενσωμάτωση των νέων περιοχών στον εθνικό κορμό.

Μονάδες 25

Κείμενο Α

Μολονότι η Ελλάδα βγήκε υπερχρεωμένη από τους Βαλκανικούς Πολέμους, η ελληνική οικονομία έδινε κάποια σημεία ανόρθωσης, οφειλόμενα ίσως στην αναθέρμανση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος μετά τη γενική ευφορία που δημιούργησαν οι σαρωτικές στρατιωτικές επιτυχίες, επιτρέποντας στον ελληνικό λαό να ατενίζει το μέλλον με πρωτόγνωρη αισιοδοξία. [...]

Ό,τι συνέβαλε τα μέγιστα στο κλίμα σιγουριάς και αισιοδοξίας ήταν ο ενθουσιασμός για τις στρατιωτικές επιτυχίες. [...] Η παραγωγική δυνατότητα όσων περιοχών προσαρτήθηκαν και η παρεπόμενη επέκταση της εσωτερικής αγοράς ασφαλώς προοιωνίζονταν λαμπρό μέλλον. [...] Επιπλέον, οι στρατιωτικές επιτυχίες υπαγόρευαν τη διαρκή πολεμική ετοιμότητα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων για την προάσπιση των νέων εδαφών, αφού τόσο η Τουρκία όσο και η Βουλγαρία δεν θα αποδέχονταν μάλλον τις εδαφικές τους απώλειες. Η επέκταση όμως της αμυντικής θωράκισης της Ελλάδας αναπόφευκτα καταπνόνουσε την οικονομία της.

Γεώργιος Β. Λεονταρίτης, Η Ελλάδα στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο 1917-1918, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2000, σσ. 238-239

Κείμενο Β

[...] Το 1913 η ύπαιθρος της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης έμοιαζε περισσότερο με την νοτιοελλαδική ύπαιθρο των αρχών του 19ου, παρά με εκείνη των αρχών του 20ου αιώνα. Εκτεταμένα έλη κάλυπταν τις πεδινές περιοχές, η ελονοσία ενδημούσε, η πληθυσμιακή πυκνότητα ήταν χαμηλή. Κυρίαρχη μορφή ιδιοκτησίας ήταν τα τσιφλίκια, που συνδυάζονταν με την ημινομαδική κτηνοτροφία. Η οικονομία των νέων επαρχιών αντιμετώπιζε πρόσθετα προβλήματα κι απ' το γεγονός ότι έως τότε ήταν προσανατολισμένη προς τα οικονομικά και πολιτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, από τα οποία είχε αποκοπεί.

Επιπλέον, στις νέες βόρειες επαρχίες κατοικούσε ένα μωσαϊκό από διαφορετικές φυλετικές και θρησκευτικές ομάδες. [...]

Αλέξης Φραγκιάδης, Ελληνική Οικονομία 19ος - 20ός αιώνας, Νεφέλη, Αθήνα 2007, σσ. 127-128

ΘΕΜΑ Β2

Αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το παράθεμα που σας δίνεται, να παρουσιάσετε τη διάσταση προσφύγων και γηγενών, όπως αυτή εκφράστηκε στην οικονομική (μονάδες 6), πολιτική (μονάδες 4) και κοινωνική ζωή (μονάδες 15) μέχρι τη δεκαετία του 1940.

Μονάδες 25

Κείμενο

Η απομόνωση του προσφυγικού συνόλου απέναντι στην ελληνική κοινωνία αίρεται σιγά σιγά. [...]

Ολόκληρος ο ντόπιος πληθυσμός που είχε πια εξοικειωθεί με το θέαμα των εκκλησιών και των θεάτρων κατειλημμένων από τις προσφυγικές ομάδες, που είδε τα σπίτια του να επιτάσσονται, που απόκτησε τη συνήθεια να ενημερώνεται καθημερινά από τον τύπο για την υπόθεση των προσφύγων, μαθαίνει τώρα να ζει και να συνεργάζεται μαζί τους στη γειτονιά, στο σχολείο, στους τόπους δουλειάς ή στο κοινοβούλιο. [...]

Μέσα στις επερχόμενες δεκαετίες [...] πρόσφυγες θα κατακτήσουν όλο το φάσμα των ελεύθερων επαγγελματιών. Πρόσφυγες θα πλημμυρίσουν τα πνευματικά κέντρα. Πρόσφυγες θα γεμίσουν τα εργοστάσια — είτε ως εργάτες, είτε ως εργοδότες.

Η ένταξη, όπως είναι φυσικό, δεν πραγματοποιείται μέσα στην τέλεια αρμονία ούτε χωρίς αντίδραση από την πλευρά των αυτοχθόνων. Είναι επίσης φυσιολογικό, παράλληλα με τις "διαπραγματεύσεις" με τους ντόπιους, να αυξάνουν οι διαφορές απόψεων. Ο αρχικός φόβος για μια κοινωνική αναστάτωση που θα οφειλόταν στην παρουσία των χιλιάδων περιθωριακών ατόμων αφήνει τη θέση του σε ανησυχίες σχετικές με τον ανταγωνισμό στον οικονομικό και επαγγελματικό τομέα, ανησυχίες που αγγίζουν όλα τα ελληνικά κοινωνικά στρώματα. Η ντόπια αστική τάξη από τη μια μεριά συνθηκολογεί κι από την άλλη αντιστέκεται και η δυσαρέσκεια παραμένει άλλοτε σιωπηρή κι άλλοτε έκδηλη.

Η αγροτική και η εργατική τάξη βλέπουν να εμπλουτίζεται το δυναμικό τους με ικανοποίηση αλλά ταυτόχρονα και με σκεπτικισμό. Αλλά είναι βέβαιο ότι οι αντιπαραθέσεις και οι συγκρούσεις, που υποβόσκουν ή εκδηλώνονται, δεν κάνουν άλλο παρά να επιβεβαιώνουν το πρώτο αληθινό βήμα της κοινωνικής ανάμιξης.

Βίκα Δ. Γκιζελή, Κοινωνικοί μετασχηματισμοί και προέλευση της κοινωνικής κατοικίας στην Ελλάδα (1920-1930), Επικαιρότητα, Αθήνα 1984, σσ. 260-263

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α΄

- A.1.1. 1. ε
2. στ
3. α
4. ζ
5. γ

- A.1.2 **Φεντερασιόν:** σελ. 46: «Η μεγάλη πολυεθνική οργάνωση της Θεσσαλονίκης ... εργατικής ιδεολογίας στη χώρα».
Πεδινοί: σελ. 77: «Οι πεδινοί είχαν ως ηγέτη ... πτυχιούχους και στους μικροκαλλιεργητές».
Εθνικό κόμμα: σελ. 92: «Το εθνικό κόμμα του Κ. Μαυρομιχάλη ... να υλοποιήσουν οι Βενιζελικοί».

A.2.1 σελ. 213: «Το βασιλικό περιβάλλον στην Αθήνα ... συμπαράσταση προς τους Επαναστάτες» και σελ. 212: «Ο Πρίγκιπας Γεώργιος, με τη συγκατάθεση των Μεγάλων Δυνάμεων κήρυξε το στρατιωτικό νόμο σε όλη την Κρήτη, μετά τη λήξη της προθεσμίας των 36 ωρών που είχε δώσει στους επαναστάτες του Θερίσου να καταθέσουν τα όπλα».

A.2.2 σελ. 249: «Λίγες μέρες πριν από τη ρωσική κατοχή ... στην κατοχή των Νεοτούρκων».

ΟΜΑΔΑ Β΄

B.1.

Το κόστος των βαλκανικών πολέμων ήταν σημαντικό, δεν κλόνισε όμως την εθνική οικονομία, όπως συνέβαινε με τις στρατιωτικές κινητοποιήσεις του 19^{ου} αιώνα. Στο πρώτο ιστορικό παράθεμα επιβεβαιώνεται η δημοσιονομική επιβάρυνση του ελληνικού κράτους στη διάρκεια των πολέμων (η Ελλάδα βγήκε υπερχρεωμένη από τους Βαλκανικούς πολέμους). Παράλληλα, επισημαίνεται η συνεχής οικονομική αιμορραγία που θα βίωνε το ελληνικό κράτος και στο μέλλον λόγω των επενδύσεων σε στρατιωτικούς εξοπλισμούς. Στο δύσκολο έργο της διασφάλισης της εδαφικής ακεραιότητας και της κατοχύρωσης των νέων περιοχών στον εθνικό κορμό, επρόκειτο να αντιμετωπίσει τις συνεχείς εδαφικές διεκδικήσεις των ηττημένων του Α΄ Βαλκανικού πολέμου (Τουρκίας) και του Β΄ Βαλκανικού πολέμου (Βουλγαρίας). Ωστόσο, πέρα από το κόστος της χρηματοδότησης των πολέμων και της αναμενόμενης «επέκτασης της αμυντικής θωράκισης», τονίζεται η αντοχή που επέδειξε η ελληνική οικονομία, όπως και η ανορθωτική τάση, γεγονός που οφείλεται, σύμφωνα με το συγγραφέα, στην «αναθέρμανση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος» ως απότοκο της γενικής ευφορίας μετά τις αλληπάλληλες στρατιωτικές επιτυχίες.

Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή, η Ελλάδα βγήκε ιδιαίτερα κερδισμένη από τον πόλεμο. Ενσωμάτωσε πλούσιες περιοχές (Ήπειρο, Δυτική και Κεντρική Μακεδονία, Νησιά του Αιγαίου, Κρήτη) και εκατομμύρια νέους

κατοίκους. Τα εδάφη της αυξήθηκαν κατά 70% περίπου (Από 65.000 σε 108.800 τετρ. χλμ.) και ο πληθυσμός της κατά 80% (από 2.700.000 σε 4.800.000 κατοίκους). Το κυριότερο όμως ήταν οι νέες οικονομικές προοπτικές. Τα νεοαποκτηθέντα εδάφη ήταν ως επί το πλείστον πεδινά και αρδευόμενα, πράγμα που δημιουργούσε άριστες προοπτικές για τη γεωργική παραγωγή. **Χαρακτηριστικά είναι και τα όσα καταγράφει το κείμενο της πρώτης πηγής. Η θετική, για την Ελλάδα, έκβαση του Α΄ και Β΄ Βαλκανικού πολέμου έγινε δεκτή με ενθουσιασμό από τον ελληνικό λαό και καλλιέργησε κλίμα σιγουριάς και αισιοδοξίας για το μέλλον. Οι νίκες εξύψωσαν το ηθικό των Ελλήνων και εξασφάλισαν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη των οικονομικών προοπτικών της χώρας. Τόσο η «παραγωγική δυνατότητα» των περιοχών που προσαρτήθηκαν, όσο και η αναμενόμενη διεύρυνση της καταναλωτικής αγοράς αποτελούσαν εχέγγυα για την περαιτέρω πρόοδο της ελληνικής οικονομίας.**

Στα κέρδη των Βαλκανικών πολέμων, αλλά σε επίπεδο προώθησης του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα είναι δυνατόν να αξιοποιηθεί και το παρακάτω χωρίο του σχολικού βιβλίου (σελ. 46): Η καθυστέρηση στο εργατικό κίνημα κράτησε ως το τέλος των **Βαλκανικών πολέμων**. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό -για τα μέτρα της εποχής- βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοικτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση της σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας της χώρας.

Στα προβλήματα που ανέκυψαν από τους βαλκανικούς πολέμους αναφέρεται κυρίως το δεύτερο παράθεμα, στο οποίο σημειώνεται η άθλια κατάσταση της υπαίθρου των νέων βόρειων επαρχιών. Η ύπαρξη εκτεταμένων ελών σε πεδινές περιοχές, η ελαιοσιτία που μαστίζε τους αραιοκατοικημένους αγροτικούς πληθυσμούς, η τσιφλικική δομή της αγροτικής οικονομίας (το σχολικό βιβλίο αναφέρει ότι οι εξελίξεις στο αγροτικό ζήτημα προχώρησαν αργά μέχρι το τέλος των Βαλκανικών πολέμων (1913), οπότε το ζήτημα έγινε πιο περίπλοκο, καθώς μέσα στα νέα όρια της χώρας υπήρχαν και μουσουλμάνοι ιδιοκτήτες μεγάλων εκτάσεων) **και η ημινομαδική κτηνοτροφία αποτελούσαν τα γενεσιουργά αίτια που αποτελούσαν για ένα αιώνα την αγροτική οικονομία στις τουρκοκρατούμενες μέχρι το 1913 περιοχές της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης. Παράλληλα, οι νέες επαρχίες δεν είχαν πλέον σαφή και συγκεκριμένο προσανατολισμό στην οικονομική τους προοπτική έχοντας χάσει το σημείο αναφοράς που είχαν ως τότε λόγω της σύνδεσης με τα οικονομικοπολιτικά κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.**

Πέρα από τις δυσχέρειες που είχαν ανακύψει στον οικονομικό τομέα, το κυριότερο πρόβλημα ήταν η παρουσία ισχυρών μειονοτικών ομάδων στις περιοχές αυτές. Στη σχετικά ομοιογενή Ήπειρο, για παράδειγμα, δίπλα στους 166.000 Έλληνες, υπήρχαν το 1914, 38.000 μουσουλμάνοι (αλβανικής κυρίως καταγωγής) και μερικές χιλιάδες Εβραίοι. **Στο δεύτερο παράθεμα σημειώνεται σχετικά ότι στις περιοχές της Ηπείρου, της Μακεδονίας και της Θράκης κατοικούσε «ένα μωσαϊκό από διαφορετικές φυλετικές και θρησκευτικές ομάδες». Το πρώτο ιστορικό παράθεμα δεν αναφέρεται**

ρητά στην ύπαρξη μειονοτικών ομάδων στις νέες περιοχές που προσαρτήθηκαν στην Ελλάδα. Ωστόσο, η αναφορά στις αλυτρωτικές διαθέσεις της Τουρκίας και της Βουλγαρίας και η αναμενόμενη άρνησή τους να αποδεχτούν τις εδαφικές τους απώλειες συνδέεται πιθανόν με την ύπαρξη των εθνικών μειονοτήτων σ' αυτά τα εδάφη.

Όπωςδήποτε όμως, η Ελλάδα έγινε υπολογίσιμη πλέον δύναμη και η εμπιστοσύνη που ενέπνεε στις αγορές χρήματος και πιστώσεων αυξήθηκε σημαντικά. Η χώρα ήταν έτοιμη να αφιερωθεί στο δύσκολο έργο της ενσωμάτωσης των νέων περιοχών, όταν ξέσπασε, το καλοκαίρι του 1914, ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος.

B2

Μετά την άφιξη των προσφύγων, σε γενικές γραμμές, υπήρξε διαφορά νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας μεταξύ προσφύγων και γηγενών. Οι γηγενείς αναφέρονταν συχνά στο ήθος των προσφύγων (κυρίως των αστών), στη ροπή τους για διασκέδαση και την κοσμοπολίτικη συμπεριφορά αυτών και των γυναικών τους. Οι πρόσφυγες από τη μεριά τους μιλούσαν για το χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο των ντόπιων και πρόβαλλαν την ελληνικότητά τους την οποία οι ντόπιοι συχνά αμφισβητούσαν.

Η διάσταση προσφύγων και γηγενών εκφράστηκε κυρίως:

Στην οικονομική ζωή υπήρχε ανταγωνισμός στην αγορά εργασίας, στην ιδιοκτησία της γης και σε άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες. Το γεγονός αυτό ***πιστοποιείται και από το παράθεμα***, στο οποίο γίνεται λόγος για το ότι οι ***πρόσφυγες κατέκτησαν όλο το φάσμα των ελεύθερων επαγγελματιών και γέμισαν τα εργοστάσια είτε ως εργάτες είτε ως εργοδότες. Επιπλέον, γίνεται λόγος για τον ανταγωνισμό στον οικονομικό και επαγγελματικό τομέα, ανταγωνισμός που δημιούργησε ανησυχίες σε όλα τα ελληνικά κοινωνικά στρώματα.*** Όπως είναι γνωστό, οι Έλληνες που προέρχονταν από τα αστικά κέντρα της Μικράς Ασίας και την Κωνσταντινούπολη υπερείχαν σε κατάρτιση και προοδευτικές αντιλήψεις. Ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της ζωής τους, η γνώση ξένων γλωσσών, οι επαφές που είχαν αναπτύξει με την Ευρώπη και η πείρα που διέθεταν, όταν εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, τους βοήθησαν να οργανώσουν δικές τους επιχειρήσεις ή να στελεχώσουν επιχειρήσεις άλλων, προσφύγων ή γηγενών. Αυτή η εξέλιξη, ***οδήγησε την ντόπια αστική τάξη αφενός να συνθηκολογήσει και να αποδεχτεί τις εξελίξεις, ή να αντισταθεί, με αποτέλεσμα η δυσαρέσκεια να παραμένει άλλοτε σιωπηρή και άλλοτε έκδηλη.***

Στην πολιτική ζωή, πριν ακόμη από την παροχή στέγης και εργασίας, οι πρόσφυγες απέκτησαν την ελληνική ιθαγένεια και πολιτικά δικαιώματα. Εντάχθηκαν στο κόμμα του Βενιζέλου τόσο ως ψηφοφόροι όσο και ως πολίτευτές, βουλευτές και υπουργοί. Οι αντιβενιζελικοί και ο αντιβενιζελικός τύπος καλλιεργούσαν το μίσος εναντίον τους. ***Παρ' όλα αυτά, όπως αναφέρεται στο παράθεμα, οι ντόπιοι μαθαίνουν σιγά σιγά να συνεργάζονται μαζί τους στον πολιτικό τομέα και, ειδικότερα, στο χώρο του κοινοβουλίου.***

Στην κοινωνική ζωή, οι πρόσφυγες που κατοικούσαν στους συνοικισμούς ήταν απομονωμένοι, δεν είχαν συχνές επαφές με ντόπιους και προτιμούσαν να συνάπτουν γάμους μεταξύ τους. Δε συνέβαινε, όμως, το ίδιο με τους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν μέσα στις πόλεις ή τα χωριά. Ο χώρος εργασίας, το σχολείο, η εκκλησία και κυρίως η γειτονιά έδιναν ευκαιρίες

επικοινωνίας με τους ντόπιους. **Αυτή η θέση επιβεβαιώνεται και από το παράθεμα, στο οποίο γίνεται λόγος για την εξοικείωση του ντόπιου πληθυσμού με το θέαμα των εκκλησιών και των θεάτρων κατειλημμένων από τις προσφυγικές ομάδες. Ενημερώνεται καθημερινά από τον τύπο για την υπόθεση των προσφύγων, μαθαίνει τώρα να ζει και συνεργάζεται μαζί τους στη γειτονιά, στο σχολείο και στους τόπους δουλειάς, αλλά και στα πνευματικά κέντρα.** Σιγά σιγά άρχισαν να συνάπτονται μικτοί γάμοι, που με την πάροδο του χρόνου γίνονταν όλο και περισσότεροι. Η αντίθεση μεταξύ προσφύγων και γηγενών σε ελάχιστες περιπτώσεις πήρε τη μορφή ανοικτής σύγκρουσης. Ο όρος «πρόσφυγας», όμως, είχε στην κοινή συνείδηση υποτιμητική σημασία, για πολλά χρόνια. **Εδώ θα πρέπει να τονίσουμε, στηριγμένοι στο παράθεμα, πως η ένταξη δεν πραγματοποιείται μέσα στην τέλεια αρμονία ούτε χωρίς αντίδραση από την πλευρά των αυτοχθόνων. Έτσι, στην καθημερινότητά τους προκύπτουν και μεγεθύνονται οι διαφορές απόψεων.**

Αξίζει να επισημανθεί πως αρχικά κυριαρχούσε ο φόβος για μια επικείμενη κοινωνική αναστάτωση που θα οφειλόταν στην παρουσία των χιλιάδων, κατά τη γνώμη των ντόπιων, περιθωριακών ατόμων, φόβος που αφήνει τη θέση του σε ανησυχίες που αγγίζουν όλα τα ελληνικά κοινωνικά στρώματα.

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ προσφύγων και γηγενών έπαψε να υπάρχει μετά τη δεκαετία του 1940, **άποψη που ενισχύεται και από το παράθεμα, αφού αναφέρεται πως η απομόνωση του προσφυγικού συνόλου αίρεται σιγά σιγά.** Αλλά και από πιο πριν οι πρόσφυγες πρώτης γενιάς και αργότερα τα παιδιά και τα εγγόνια τους συμμετείχαν σε όλες τις δραστηριότητες στη νέα πατρίδα τους.